

ZONDAG VAN DE ARBEID

1 mei 2016

Voorgangers: Henk Baars (overweging) en Leo van Driel

Overweging

De Zwitserse filosoof Alain de Botton staat voor een grote loods in een logistiek park van een supermarktketen en bedenkt het volgende: 'Deze gigantische voorraadschuur is het bewijs dat we ons, in elk geval in de geïndustrialiseerde wereld, na duizenden jaren hebben ontworsteld uit de naargeestige zoektocht naar ons volgende maal, waarmee we zeeën van tijd hebben gewonnen-tijd die ons in staat stelt Zweeds te leren, calculus onder de knie te krijgen en ons zorgen te maken over de degelijkheid van onze relatie, nu we die dwangmatige, allesoverheersende preoccupatie met voedsel kunnen laten varen waar de keizerspinguïn en de Arabische oryx altijd mee te kampen hebben'.

Toch betekent het verlost zijn van de dagelijkse inspanning van het zoeken naar eten niet dat mensen verlost zijn van het leveren van een inspanning om te overleven. Werken staat in onze tijd en cultuur voor veel mensen gelijk aan het leveren van een grote prestatie. Een prestatie die weliswaar geld, aanzien en misschien geluk oplevert, maar ook veel kost. Nogal wat mensen lijden aan burn-out, raken gefrustreerd of overspannen van werk. De Botton: "De baan als roeping, als bron van geluk is een problematisch idee. Maar het working class(arbeiders) idee van werk als niets anders dan een manier om rond te komen, is ook niet ideaal.' Dit onderscheid is echter ook niet zo gemakkelijk te maken. De Botton schrijft in zijn boek over een koekjesfabriek waar de meeste werknemers zich maar met een klein deel van het totale productieproces bezighouden. Zij voeren routineuze, op zich zinloze handelingen uit, die zijn geïsoleerd uit het totale proces van het maken van een koekje. En het valt hem op dat al die handelingen met grote ernst worden uitgevoerd, een ernst die hem doet denken aan het in de gaten houden van het vliegverkeer in een verkeerstoren. Over de koekjes mogen geen grapjes worden gemaakt! Ook routinematig werk, kan voor mensen zin hebben.

Het ideaal van werk als roeping, als iets dat nuttig en van betekenis is, is een modern ideaal. Gek genoeg heeft dat alles te maken met de ontwikkeling van ons geloof. In de middeleeuwen was het volstrekt onmogelijk niet in God te geloven. Alles was daaraan gerelateerd. Zonder God had niets betekenis. Nu maakt de mens zijn eigen orde en betekenis. Het ik staat centraal, wij moeten het doen. God kijkt op z'n best toe. Deugden als ontplooiing en ontwikkeling hadden in de middeleeuwen geen betekenis, maar komen nu centraal te staan. Werk biedt de mogelijkheid voor het bereiken van een positie en geeft kansen zich te ontwikkelen enz. enz. De hedendaagse druk op werk is dus niet alleen een gevolg van economische, maar ook van morele factoren. Je zou kunnen zeggen dat we het slachtoffer zijn van onze eigen hoge moraal. Het gaat er om dat je zoveel mogelijk uit jezelf haalt en dat betekent een baan vinden die spirituele vervulling biedt, die maatschappelijk opbouwend, afwisselend en emotioneel verrijkend is, die je gevoel van eigenwaarde opkrikt, en waarvan in de eeuwigheid iets te leren valt. Dit zijn enorm hoge eisen die aan werk gesteld worden, eisen die voor lang niet iedereen haalbaar of wenselijk zijn. En o wee, als je geen baan vindt. Jij bent dan mislukt, want dat is de keerzijde. Dat is wreed. Misschien dat de Middeleeuwen realistischer en eerlijker waren over de mogelijkheden in iemands leven. Volgens de filosofe Hannah Arendt hangt arbeid samen met het biologische proces van het menselijk lichaam. We arbeiden om in leven te blijven niet alleen als individu, maar ook als

soort. Zorg voor eten, drinken, het land, de alsmaar terugkerende huishoudelijke taken als koken, schoonmaken en wassen. Daarnaast komt er werk voort uit het feit dat we een kunstmatige wereld om ons heen hebben gebouwd. Deze kerk, we moeten hem onderhouden, we koken hier zetten tafels en stoelen klaar, alles wat we steeds weer denken nodig te hebben. We leven niet meer in hutjes. We bouwen uitermate complexe machinerie. Maar er is nog een activiteit. We praten met elkaar, ik sta hier een overweging te houden. Communicatie is een enorm werk. Handelen correspondeert met het feit dat de wereld wordt bewoond door mensen, het gaat om de bewoonbaarheid van deze planeet. De Griekse filosofen hadden hier allemaal niks mee. Zij hadden hun slaven waar ze niet over nadachten. De hoogste waarde kende men toe aan de contemplatie. Dat is niet alleen iets christelijks. De contemplatie is het allerhoogste, want wat kan zich meten met de onveranderlijke schoonheid en waarheid van de fysieke kosmos. Hannah Arendt zegt: 'Deze eeuwigheid onthult zich slechts aan de ogen van de stervelingen wanneer alle menselijke beweging en activiteit volledig tot stilstand is gekomen'.

Maar nu heeft alleen het actieve leven de hoogste waarde. We zijn alleen maar arbeiders. Wat we ook doen, het wordt alleen maar economisch afgemeten. De kost moet verdiend worden. Activiteit die niet gericht is op het verdienen wordt een 'hobby'. Alleen voor kunstenaars wordt nog een uitzondering gemaakt, eilanden te midden van arbeiders. En dan staan we tenslotte stil bij Jezus en de vraag van de Farizeeën aan hem of het volgens de Joodse wet geoorloofd is om aan de keizer belasting te betalen of niet. In het Grieks staat er eigenlijk een woord dat 'teruggeven' betekent. Dat geeft een bepaalde kleur. Immers, op de munt die ze hem laten zien, staat de afbeelding van de toenmalige Romeinse keizer Tiberius. Als er dan op de vraag: 'Van wie is die afbeelding? Gezegd wordt: 'van de keizer', dan horen Joodse oren ook: 'beeld van de keizer, niet beeld van God1 Beeld van God is de mens zelf, deze dinar is beeld van de keizer, van zijn machtsstreven, van zijn vermeende heerschappij, van zijn onrechtmatige onderdrukking, beeld van het rijk van de keizer, niet van het koninkrijk van God. Welnu zegt Jezus dan, geef dan terug aan de keizer wat van de keizer is. Geef het gauw terug, laat je er niet mee in. Of je nu belasting betaalt of niet, compromitteer je er niet mee met wat hij nastreeft: macht, bezit, eer en roem ten koste van alles. Laat je er niet mee in, weiger je belasting waarvan wapens worden betaald. 'En geef dan aan God wat van God is', zo gaat hij verder. 'Van God is de aarde, van hem deze wereld en die haar bewonen' zingt psalm24. Van hem is deze wereld, deze tijd.

Het antwoord van Jezus is niet alleen maar een slimme zet het gaat over veel meer. Hij stoot daar naar de vraag waar ik religieus sta. Hij ontmaskert zijn tegenstanders als huichelaars, maar zet hen niet te kijk. Hij kan het omdat hij doet wat hij zegt. En het lijkt erop dat zijn belagers ook anders geworden zijn. Het werd een zelfconfrontatie. "Ze lieten hem met rust en gingen weg".

Af en toe lukt het om door te stoten naar de laag van het wezenlijke in jezelf, lukt het daarmee bezig te zijn en je niet te laten afleiden, door geen geld, geen aanzien, geen eer of macht, geen angst of agressie. Soms even weten: Dit is waarachtig en authentiek, dit moet ik doen, zo ben ik, dit hoort bij mij, zo mag ik zijn.

Henk Baars